Non-Operator Rights to Cost Control and Access to Information in Joint Petroleum Operations: A Comparative Study of Iranian and English Law with an Assessment of International Model JOAs

Ghazal Keshavarzi[1]*; Ali Farahzadi[2]; Shahriyar Sharifi[3]

1. PhD in Oil and Gas Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.
ORCID: https://orcid.org/0009-0007-8956-7335

2. PhD Student in International Trade and Investment Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.
ORCID: https://orcid.org/0009-0006-5487-0118

3. Master's degree in International Commercial Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
ORCID: https://orcid.org/0009-0009-6401-7200

* Corresponding author: ghkeshavarzi@ut.ac.ir

پذیرفته شده | در انتظار انتشار | نسخه ویراسته نشده | Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited

Abstract

Joint operating agreements entrust day-to-day petroleum operations to an operator, while the parties share their financial consequences. Non-operators consequently rely on records held by the operator to assess expenditure, budget overruns, affiliate transactions and cash calls. This article examines the protection available under Iranian law and identifies contractual arrangements that can strengthen that protection through comparison with English law and international model agreements. The study adopts a doctrinal and functional comparative approach. It examines Iranian rules on contractual freedom, agency, accounting and liability, relevant English judgments, and contractual mechanisms for expenditure approval, information access and audit. Its analysis draws on the full British model joint operating agreement and its accounting procedure. For documents of the Association of International Energy Negotiators, the analysis is confined to publicly available descriptions and tables of contents; it does not attribute detailed provisions to inaccessible model texts. The findings indicate that Iranian general rules support limits on authority, the duty to account and remedies for breach, but do not establish a detailed system of continuing disclosure and cost review. English law likewise gives substantial weight to the agreed terms and the nature of the operator's authority. General

references to good faith or fiduciary responsibility cannot replace express provisions defining information duties and allocating liability. Industry models provide more detailed mechanisms, but their operation depends on the options adopted and the applicable law. The proposed framework connects prior approval, continuing access to information, subsequent audit and corrective remedies. Each disputed cost is assessed through three questions: whether it was authorized, whether its basis and amount are substantiated, and whether the applicable law and valid contractual terms allocate it to the joint account or to the operator. Account correction must also be distinguished from a claim for additional damages. An audit objection does not, by itself, authorize withholding a cash call; any protection for disputed amounts requires clear contractual arrangements. Force majeure must be assessed separately for operational, payment and information obligations. These distinctions make oversight enforceable while preserving the operator's capacity to conduct daily operations and the project's access to funding.

Keywords: Audit; Cost control; Information rights; Joint operating agreement; Non-operator; Operator.

Accepted | Awaiting Publication | Unedited
ویراستاری‌نشده | ویراستاری اولیه | نسخه‌ی آزمایشی

حقوق شریک غیرعامل در کنترل هزینه‌ها و دسترسی به اطلاعات در عملیات مشترک نفت و گاز: مطالعه تطبیقی حقوق ایران و انگلستان با ارزیابی الگوهای قراردادی بین‌المللی

غزال کشاورزی (۱)*؛ علی فرحزادی (۲)؛ شهریار شریفی (۳)

۱ .دانش‌آموخته دکتری حقوق نفت و گاز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

شناسه ارکید: 0009-0007-8956-7335

۲ .دانشجوی دکتری حقوق تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

شناسه ارکید: 0009-0006-5487-0118

۳ .دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق تجارت بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

شناسه ارکید: 0009-0009-6401-7200

***نویسنده مسئول :غزال کشاورزی**

رایانامه ghkeshavarzi@ut.ac.ir

چکیده

قرارداد عملیات مشترک، اداره روزمره فعالیت‌های نفت و گاز را به اپراتور می‌سپارد، در حالی که آثار مالی این فعالیت‌ها میان شرکا تقسیم می‌شود. شریک غیرعامل برای بررسی هزینه‌ها، افزایش مخارج، معاملات با اشخاص وابسته و درخواست‌های تأمین وجه، به اسنادی نیاز دارد که در اختیار اپراتور است. پرسش مقاله آن است که حقوق ایران چه حمایتی از این شریک فراهم می‌کند و با استفاده از حقوق انگلستان و الگوهای قراردادی بین‌المللی، چه ترتیباتی برای تکمیل این حمایت می‌توان پیشنهاد کرد. پژوهش با روش حقوقی و تطبیقی و رویکرد کارکردگرا، قواعد آزادی قراردادی، نمایندگی، ارائه حساب و مسئولیت در ایران، آرای مرتبط در حقوق انگلستان، الگوی بریتانیایی و معرفی‌های عمومی اسناد نمونه انجمن بین‌المللی مذاکره‌کنندگان انرژی را بررسی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد قواعد عمومی ایران، رعایت حدود اختیار، ارائه حساب و جبران نقض تعهد را پشتیبانی می‌کنند، اما نظام تفصیلی افشای مستمر و بررسی هزینه‌ها را تعیین نمی‌کنند. در حقوق انگلستان نیز مفاد توافق، از جمله شروط توزیع مسئولیت اپراتور، اهمیت تعیین‌کننده دارد. چارچوب پیشنهادی، تصویب پیشینی،

پذیرفته‌شده در انتظار انتشار | نسخه‌ی اولیه ویراستاری نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version Unedited

دسترسی مستمر به اطلاعات، حسابرسی پسینی و ضمانت‌اجراهای اصلاحی را به هم پیوند می‌دهد. قابلیت تسهیم هزینه نیز بر پایه مجوز، اثبات و توزیع مسئولیت طبق قانون حاکم و شروط معتبر قرارداد بررسی می‌شود. اعتراض حسابرسی به‌تنهایی مجوز تعلیق تأمین وجه نیست و اثر قوه قاهره باید برای تعهدات عملیاتی، پرداخت و ارائه اطلاعات جداگانه احراز شود. این تفکیک‌ها نظارت مؤثر شریک را با اختیار اپراتور در اداره روزمره سازگار می‌سازد.

کلیدواژه‌ها: اپراتور؛ حسابرسی؛ دسترسی به اطلاعات؛ شریک غیرعامل؛ قرارداد عملیات مشترک؛ کنترل هزینه.

مقدمه

در بسیاری از پروژه‌های اکتشاف، توسعه و تولید نفت و گاز، چند شرکت منابع و توانایی‌های خود را برای اجرای عملیات به کار می‌گیرند. قرارداد عملیات مشترک[1] اداره روزمره پروژه را به یکی از این شرکت‌ها، با عنوان اپراتور یا عامل، می‌سپارد. تهیه برنامه و بودجه، انعقاد قراردادهای اجرایی، نگهداری حساب‌ها و مطالبه سهم هزینه شرکا نیز در حدود قرارداد بر عهده او قرار می‌گیرد. دیگر شرکا، که غیرعامل نامیده می‌شوند، در تأمین مالی و تصمیم‌های عمده مشارکت دارند، اما برای بررسی نحوه مصرف منابع به اطلاعاتی نیازمندند که اپراتور تهیه و نگهداری می‌کند (کاظمی نجف‌آبادی و هاشمی کرویی، ۱۳۹۸: ٤٤٣–٤٤٦؛ قاسمی و حسنی، ۱٤۰۱: ٤٦٦–٤٦٨).

تمرکز اداره پروژه، هماهنگی و سرعت اجرا را افزایش می‌دهد؛ بااین‌حال، هنگامی که اختیار ایجاد هزینه و اسناد اثبات آن در دست یک شریک باشد، نظارت دیگر شرکا دشوار می‌شود. اپراتور نوع هزینه را تعیین می‌کند، آن را در حساب مشترک ثبت می‌کند و سهم دیگران را مطالبه می‌کند. در مقابل، شریک غیرعامل ممکن است تا سررسید پرداخت، به

[1] Joint Operating Agreement (JOA).

مدارک کافی برای بررسی ضرورت هزینه یا ارتباط آن با بودجه دسترسی نداشته باشد. این دشواری در افزایش مخارج و معاملات با شرکت‌های وابسته به اپراتور آشکارتر است.

الگوهای قراردادی صنعت برای کاهش این نابرابری، تصویب برنامه و بودجه، صدور مجوز هزینه[۲]، گزارش‌دهی و حسابرسی را در کنار یکدیگر قرار می‌دهند. در این مقاله، الگوی بریتانیایی منتشرشده با نام «نفت و گاز بریتانیا»، که اکنون «انرژی‌های فراساحلی بریتانیا» نام دارد،[۳] و اسناد نمونه انجمن بین‌المللی مذاکره‌کنندگان انرژی[۴] بررسی می‌شوند. الگوی نخست، اختیار هزینه‌کرد را به مصوبات و حدود قراردادی پیوند می‌دهد؛ معرفی رسمی رویه حسابداری[۵] سال ۲۰۱۲ انجمن نیز بر اطلاعات حساب مشترک، تأمین وجه و حسابرسی تأکید دارد (OGUK, 2021, cls 6.5, 10.2, 10.5; AIPN, 2012).

انجمن بین‌المللی مذاکره‌کنندگان انرژی، نهادی حرفه‌ای و غیرانتفاعی است که پیش‌تر با نام انجمن بین‌المللی مذاکره‌کنندگان نفت فعالیت می‌کرد. مقدمات تشکیل آن در سال ۱۹۸۱ فراهم شد و نخستین نشست آن در سال ۱۹۸۲ در هیوستون برگزار شد. این انجمن از سال ۱۹۹۰ تدوین قراردادهای نمونه را آغاز کرد و نخستین الگوی رویه حسابداری آن در سال ۱۹۹۲

---

[۲] Authorization for Expenditure (AFE).

[۳] سند مورد استفاده، الگوی ژانویه ۲۰۰۹ با اصلاحات نوامبر ۲۰۲۱ و ضمیمه حسابداری آن است. ارجاعات با نام اختصاری نهاد در زمان انتشار آمده‌اند؛ نام کنونی آن در خط بعد درج شده است.

Oil & Gas UK (OGUK); now Offshore Energies UK (OEUK).

[۴] نام انگلیسی انجمن و نام پیشین آن:

Association of International Energy Negotiators (AIEN).
Formerly Association of International Petroleum Negotiators (AIPN).
https://www.aien.org/about-aien/history/

[۵] رویه حسابداری، پیوست قراردادی ثبت و تخصیص هزینه، صورت‌حساب، تأمین وجه و حسابرسی است. طرفین می‌توانند الگوی نهاد حرفه‌ای را با اصلاحات لازم بپذیرند. نسخه کوتاه الگوی بریتانیایی در ضمیمه الف آمده است.

Accounting Procedure; OGUK, 2021, Schedule A.

انتشار یافت. کارکرد این اسناد، فراهم‌کردن مبنایی برای مذاکره است؛ مفاد منتخب آنها با درج در قرارداد و در حدود قانون حاکم الزام‌آور می‌شود (AIEN, n.d.).

در حقوق ایران، قرارداد عملیات مشترک در شمار عقود معین قرار نمی‌گیرد و نظام قانونی اختصاصی جامعی برای آن پیش‌بینی نشده است. حقوق و تکالیف طرفین ابتدا از قرارداد و سپس، متناسب با موضوع، از قواعد عمومی قراردادها، وکالت، اذن و مسئولیت به دست می‌آید. این قواعد می‌توانند مبنای منع تجاوز از اختیار، مطالبه حساب و جبران زیان باشند؛ بااین‌حال، زمان ارائه اطلاعات، دامنه حسابرسی، رسیدگی به هزینه اشخاص وابسته و اثر اعتراض به درخواست تأمین وجه را به‌تفصیل مشخص نمی‌کنند (قانون مدنی، مواد ۱۰، ۲۱۹، ۲۲۰، ٦٦٣، ٦٦٧ و ٦٦٨).

پژوهش‌های فارسی درباره جایگاه اپراتور و کمیته عملیاتی، ضرورت توازن میان اختیار عامل و مشارکت غیرعامل را نشان داده‌اند (کاظمی نجف‌آبادی و هاشمی کرویی، ۱۳۹۸: ٤٤٦–٤٥٢؛ قاسمی و حسنی، ۱٤۰۱: ٤٦٦–٤٦٨). مقاله حاضر این بحث را از منظر پیوند میان تصویب بودجه، دسترسی به اسناد، حسابرسی و تعیین هزینه قابل تسهیم دنبال می‌کند. سهم آن، ارائه معیاری است که این ابزارها را در مراحل مختلف اجرای قرارداد به یکدیگر مرتبط سازد و تفاوت حق اعتراض با حق خودداری از پرداخت را روشن کند.

فرضیه پژوهش آن است که قواعد عمومی، در نبود شروط تفصیلی، برای نظارت مستمر بر هزینه کفایت نمی‌کنند و حمایت مؤثر به تنظیم روشن قرارداد وابسته است. مقایسه به روش کارکردگرا انجام می‌شود: برای هر مسئله مالی یا اطلاعاتی، ظرفیت حقوق ایران با قواعد انگلستان و راه‌حل‌های قراردادی سنجیده می‌شود. متن کامل الگوی بریتانیایی و معرفی‌ها و فهرست‌های عمومی اسناد انجمن مبنای بررسی‌اند؛ در مورد اسناد انجمن، نتیجه‌گیری به

پذیرفته‌شده | در انتظار انتشار | نسخه ویراستاری‌نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version Unedited

محتوای همین معرفی‌ها و فهرست‌ها محدود است. تحلیل ابتدا رابطه طرفین و قواعد موجود را بررسی می‌کند و سپس پیشنهادهای قراردادی را از گزارش این قواعد جدا می‌سازد.

۱. مبانی ساختاری رابطه اپراتور و شریک غیرعامل در عملیات مشترک

۱-۱. ماهیت و کارکرد قرارداد عملیات مشترک

قرارداد عملیات مشترک، روابط داخلی اشخاصی را تنظیم می‌کند که در یک مجوز یا پروژه نفتی منافع مشترک دارند. تعیین اپراتور، شیوه تصمیم‌گیری، تأمین هزینه و تقسیم آثار مالی عملیات از موضوعات این قرارداد است. منشأ حق اکتشاف یا بهره‌برداری، مجوز یا قرارداد بالادستی است؛ قرارداد عملیات مشترک نحوه اعمال این حق را در روابط میان شرکا سامان می‌دهد. بنابراین، حقوق شریک در برابر دیگر شرکا باید از حقوق او در برابر دولت میزبان یا شرکت ملی نفت تفکیک شود.

در ادبیات حقوقی ایران، ماهیت موافقت‌نامه خاص موضوع تبصره بند «الف» ماده ۱۱ مصوبه شرایط عمومی، ساختار و الگوی قراردادهای بالادستی نفت و گاز نیز محل بحث است. راستگو خیاوی، پیری و عبدی، با توجه به نحوه توزیع ریسک و تأمین مالی آن رابطه، ماهیت آن را با قرارداد خدمت سازگار دانسته‌اند (۱۴۰۳: ۳۳–۳۵). تحلیل حاضر ناظر به حقوق و تعهدات میان شرکای عملیات مشترک است و انطباق هر موافقت‌نامه خاص با این ساختار، نیازمند بررسی مفاد همان توافق است.

در ساختار متعارف مشارکت قراردادی، طرفین برای اداره عملیات شخصیت حقوقی مستقلی تشکیل نمی‌دهند. هر شریک سهم قراردادی خود را حفظ می‌کند و به همان میزان، یا بر مبنای ترتیب دیگری که توافق شده، در منافع و هزینه‌ها سهیم می‌شود. مقصود از این

پذیرفته‌شده | در انتظار انتشار | نسخه اولیه | ویراستاری‌نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited

ساختار آن است که حقوق و تعهدات مشارکت به خود شرکا تعلق دارد و در قالب سهام یک شرکت تازه تجسم نمی‌یابد. در عین حال، اجرای روزمره متمرکز است و حدود انتساب اقدامات اپراتور به دیگران از قرارداد و قانون حاکم به دست می‌آید (Pereira & Hall, 2017: 24–32).

این تمرکز برای هماهنگی حفاری، تدارکات، مدیریت پیمانکاران و واکنش به وضعیت اضطراری ضرورت عملی دارد. مراجعه به همه شرکا برای هر تصمیم اجرایی می‌تواند عملیات را متوقف کند. بااین‌حال، قرارداد باید تصمیم‌های روزمره را از ایجاد تعهدات عمده جدا سازد تا اختیار اداره پروژه، به‌تنهایی مجوز تغییر اساسی دامنه یا هزینه آن تلقی نشود.

۲-۱. جایگاه قراردادی و حدود اختیارات اپراتور

اختیار اپراتور از قرارداد عملیات مشترک، برنامه و بودجه مصوب و تصمیم‌های معتبر کمیته ناشی می‌شود. در الگوی بریتانیایی، اجرای عملیات باید با «رویه مطلوب صنعت نفت»[۶] سازگار باشد. اپراتور در حدود مصوبات، کارکنان و خدمات موردنیاز را انتخاب و خریدها را انجام می‌دهد و کمیته بر امور واگذارشده به خود نظارت می‌کند. بنابراین، اختیار اجرایی گسترده او به معنای صلاحیت مستقل برای همه تصمیم‌های پروژه نیست (OGUK, 2021, cls 6.2, 6.4, 6.5, 9.1).

وصف حقوقی اقدامات اپراتور در همه موارد یکسان نیست. او ممکن است در انعقاد معامله، نماینده شرکا باشد، در نگهداری وجوه تکالیف امانی داشته باشد و در اجرای امور فنی،

[۶] بند ۱٫۱ الگوی بریتانیایی این معیار را با رفتار عاملان باتجربه و محتاط در فعالیت و شرایط مشابه در فلات قاره بریتانیا می‌سنجد. معیار از تعریف قرارداد و رویه حرفه‌ای قابل احراز به دست می‌آید، نه از مصوبه یک نهاد بین‌المللی واحد. مقررات و اسناد فنی مرتبط نیز در حدود شمول خود اهمیت دارند.

Good Oilfield Practice; OGUK, 2021, cl 1.1, pp 4–5.

بر مبنای تعهد حرفه‌ای خود عمل کند. آثار هر نقش باید جداگانه احراز شود. صرف عنوان اپراتور، همه اقدامات او را به شرکا منتسب نمی‌کند؛ همان‌گونه که استقلال اجرایی نیز تعهدات مالی و اطلاعاتی پذیرفته‌شده در قرارداد را از میان نمی‌برد.

۳-۱. حقوق مشارکتی و محدودیت‌های نظارتی شریک غیرعامل

شریک غیرعامل در منافع و هزینه‌های پروژه سهم دارد و مطابق قرارداد، در تصمیم‌های کمیته مشارکت می‌کند. تصویب برنامه و بودجه و برخی تعهدات عمده معمولاً در همین سازوکار جمعی انجام می‌شود (OGUK, 2021, cls 10.1–10.5). بااین‌حال، چون اپراتور پیشنهادها و برآوردهای مبنای رأی را تهیه می‌کند، داشتن حق رأی به‌تنهایی برای نظارت کافی نیست. شریک باید پیش از تصمیم، به اطلاعات متناسب با موضوع دسترسی داشته باشد.

۴-۱. سرچشمه‌های عدم تقارن اطلاعاتی و مالی

نابرابری اطلاعاتی از آنجا پدید می‌آید که تشخیص نیاز، انتخاب تأمین‌کننده، انجام معامله و ثبت هزینه در اختیار یک طرف است. اگر شریک غیرعامل فقط پس از پایان سال بتواند حساب‌ها را بررسی کند، ممکن است سهم خود را پیش از مشاهده اسناد بپردازد. بررسی مالی نیز نباید به احراز پرداخت محدود بماند؛ لازم است ارتباط مخارج با عملیات، حدود اختیار ایجاد آنها و قواعد توزیع مسئولیت روشن شود. پرداخت وجه به شخص ثالث، به‌تنهایی پاسخ این پرسش‌ها را فراهم نمی‌کند.

مقایسه بر چهار کارکرد استوار است: تعیین حدود هزینه پیش از تعهد، دسترسی به اطلاعات هنگام اجرا، حسابرسی هزینه ثبت‌شده و اصلاح آثار ثبت ناموجه.

پذیرفته‌شده در انتظار انتشار | نسخه‌ی اولیه ویراستاری‌نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited

۲. ظرفیت حقوق ایران در کنترل هزینه و تضمین دسترسی به اطلاعات

۲-۱. اعتبار قرارداد عملیات مشترک در پرتو آزادی و لزوم قراردادها

ماده ۱۰ قانون مدنی به طرفین اجازه می‌دهد، در حدود قوانین آمره و نظم عمومی، اداره عملیات و حقوق نظارتی خود را در قرارداد تنظیم کنند. مواد ۲۱۹ و ۲۲۰ قانون مدنی نیز مبنای لزوم مفاد قرارداد و آثار قانونی و عرفی آن‌اند. ازاین‌رو، دسترسی به اطلاعات، رعایت حدود بودجه و همکاری در حسابرسی می‌توانند موضوع تعهدات صریح باشند. در این مقاله، «حق دسترسی به اطلاعات» شامل دریافت گزارش‌های مقرر و مطالبه اسناد مرتبط با عملیات است؛ این حق از اختیار بررسی و اعتراض حسابرس به اقلام ثبت‌شده تفکیک می‌شود.

مواد ۲۲۰ و ۲۲۵ قانون مدنی، توجه به آثار عرفی قرارداد را امکان‌پذیر می‌کنند. بااین‌حال، استناد به عرف مستلزم احراز وجود و قلمرو آن است؛ ماده ۲۲۵ نیز بر متعارف‌بودن امری تأکید دارد که قرارداد بدون تصریح، بر آن دلالت کند. از وجود چند قرارداد نمونه نمی‌توان یک رویه واحد و الزام‌آور برای همه پروژه‌ها نتیجه گرفت. برای نمونه، مهلت حسابرسی و شیوه دسترسی به اسناد در الگوی بریتانیایی به‌صراحت تنظیم شده است؛ استخراج همان جزئیات از قواعد کلی عرف، نیازمند دلیل مستقل خواهد بود (OGUK, 2021, Accounting Procedure, paras 7.1–7.3).

۲-۲. تحلیل کارکردی موقعیت حقوقی اپراتور

برای تعیین موقعیت حقوقی اپراتور باید به عملی که انجام می‌دهد توجه کرد. اگر به نمایندگی از شرکا معامله کند، مواد ٦٦٣، ٦٦٧ و ٦٧٤ قانون مدنی درباره حدود اختیار و آثار اقدام او مطرح می‌شود. در نگهداری وجوه و اسناد، باید تعهد قراردادی و قواعد مربوط به

پذیرفته شده | در انتظار انتشار | نسخه ی ویرایش و ویراستاری نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version Unedited

امانت بررسی شود. در اجرای امور فنی نیز معیار اصلی، تعهد حرفه‌ای پذیرفته‌شده و قواعد مسئولیت است. این تفکیک مانع از آن می‌شود که یک عنوان کلی، بدون توجه به ماهیت عمل، مبنای همه حقوق و تکالیف قرار گیرد.

۳-۲. رعایت حدود اختیار و مصلحت مشترک

مواد ٦٦٣ و ٦٦٧ قانون مدنی، وکیل را به رعایت حدود اختیار و مصلحت موکل ملزم می‌کنند. بنابراین، در معاملاتی که اپراتور به نمایندگی از شرکا انجام می‌دهد، تصویب برنامه و بودجه باید همراه با موضوع و حدود مجوز خوانده شود. ماده ٦٧٤ قانون مدنی نیز الزام موکل به تعهدات خارج از اختیار را به تنفیذ او وابسته می‌سازد. اگر قرارداد، اختیار ویژه‌ای برای وضعیت اضطراری مقرر کرده باشد، اقدام اپراتور در صورت رعایت شرایط همان اختیار مجاز خواهد بود؛ این فرض، اقدام خارج از اختیار محسوب نمی‌شود.

رأی وحدت‌رویه شماره ٨٤٧ مورخ ۱۴۰۳/۲/۲۵ هیأت عمومی دیوان عالی کشور، ارتباط حدود اختیار با مصلحت موکل را روشن‌تر می‌کند. مطابق این رأی، اختیار فروش مال «به هر قیمت»، فروش به ثمن بخس و عرفاً غیرقابل قبول را تجویز نمی‌کند؛ چنین اقدامی فضولی است و معامله بدون تنفیذ موکل محکوم به بطلان خواهد بود.[۷] قلمرو مستقیم رأی، فروش وکالتی مال است و نمی‌توان حکم آن را به هر تصمیم فنی یا مالی اپراتور تعمیم داد. بااین‌حال، در معاملاتی که اپراتور واقعاً نماینده شرکاست، رأی مؤید آن است که گستردگی عبارت وکالت، تکلیف ماده ٦٦٧ قانون مدنی را از میان نمی‌برد. افزایش هزینه یا زیان‌دیدن عملیات نیز به‌تنهایی وضعیت موضوع این رأی را اثبات نمی‌کند.

[۷] هیأت عمومی دیوان عالی کشور، رأی وحدت‌رویه شماره ٨٤٧ مورخ ۱۴۰۳/۲/۲۵؛ روزنامه رسمی، شماره ۲۳۰٦۷، ۱۴۰۳/۳/۱۶، ویژه‌نامه ۱۸۳۲. رأی، معاملات انجام‌شده پیش از تنظیم وکالت‌نامه را از موضوع خود خارج می‌کند.

۲-۴. تعهد به ارائه حساب و دسترسی به اطلاعات

ماده ٦٦٨ قانون مدنی، وکیل را به ارائه حساب و رد آنچه به جای موکل دریافت کرده است ملزم می‌کند. در حدودی که اپراتور نمایندگی شرکا را بر عهده دارد، این ماده مبنای مطالبه حساب و اسناد لازم برای رسیدگی به آن است. تعهد به ارائه اطلاعات جاری نیز می‌تواند از شرط صریح یا لوازم قراردادی احراز شود و نقض آن، با تحقق شرایط مسئولیت، مشمول مواد ۲۲۰ و ۲۲۱ قانون مدنی قرار گیرد. بااین‌حال، ماده ٦٦٨ به‌تنهایی زمان گزارش‌دهی، قالب اسناد فنی و تجاری یا دوره نگهداری آنها را تعیین نمی‌کند؛ این امور نیازمند تنظیم قراردادی‌اند.

حساب پایان دوره برای بررسی هزینه‌های گذشته مفید است، اما شریک برای رأی درباره بودجه یا ارزیابی یک درخواست تأمین وجه به اطلاعات به‌موقع نیاز دارد. ازاین‌رو، پیشنهاد می‌شود قرارداد، دریافت گزارش‌های جاری را مستقل از حسابرسی سالانه پیش‌بینی کند. حدود محرمانگی نیز باید روشن باشد تا امکان حذف اطلاعات نامرتبط یا دسترسی حسابرس مستقل، جایگزین خودداری کلی از ارائه مدارک شود.

۲-۵. برنامه، بودجه و اضافه‌هزینه

اثر تصویب بودجه از مفاد قرارداد و قصد طرفین به دست می‌آید. باید میان اجازه اجرای عملیات و تأیید نهایی هر مبلغ ثبت‌شده تفکیک کرد. برای مثال، ضمیمه حسابداری الگوی بریتانیایی علاوه بر ارتباط هزینه با بودجه یا مجوز مصوب، ایجاد صحیح و ضروری آن برای عملیات را نیز لازم می‌داند (OGUK, 2021, Accounting Procedure, paras 1.3–1.4). از این تفکیک می‌توان در تنظیم قرارداد ایرانی استفاده کرد: درج یک ردیف در بودجه نباید جای بررسی اسناد و مبنای تخصیص آن را بگیرد. در مقابل، افزایش متعارف برآورد نیز بدون توجه به شروط اضافه‌هزینه، خودبه‌خود موجب رد مخارج نیست.

پذیرفته شده | در انتظار انتشار | نسخه ی اولیه | ویراستاری نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited

۲-۶. حسابرسی، اعتراض به هزینه و ضمانت‌اجراهای قابل اعمال

نظام تفصیلی حسابرسی در روابط شرکا عمدتاً باید در قرارداد تعیین شود. ماده ۲۲۱ و مواد ۹۵۱ تا ۹۵۳ قانون مدنی، به‌ترتیب درباره آثار نقض تعهد و مفهوم تعدی و تفریط مبنا فراهم می‌کنند، اما حسابرس، شیوه دسترسی، مهلت اعتراض و نحوه اصلاح حساب را مشخص نمی‌سازند. همچنین، از وجود حق اعتراض نمی‌توان حق خودداری از پرداخت را نتیجه گرفت. اگر طرفین بخواهند مبلغ مورد اختلاف موقتاً پرداخت نشود، باید شرایط آن و ارتباطش با مقررات عدم پرداخت سهم هزینه را به‌صراحت توافق کنند.

اهمیت این توافق در آن است که عدم پرداخت ممکن است، بسته به قرارداد و قانون حاکم، به مطالبه خسارت تأخیر یا وجه التزام معتبر، محدودیت حق رأی یا ضمانت‌اجراهای شدیدتر بینجامد. پیشنهاد مقاله، تعیین مهلت اعتراض، مبلغ دقیق مورد اختلاف و حداقل مدارک لازم است. قرارداد می‌تواند پرداخت تحت اعتراض، واریز به حساب امانی یا تصمیم موقت کارشناس را پیش‌بینی کند تا هم منابع لازم برای عملیات فراهم بماند و هم رسیدگی به اعتراض شریک ممکن شود.

Accepted | Awaiting Publication | Draft Version Unedited
پذیرفته‌شده | در انتظار انتشار | نسخه‌ی اولیه | ویراستاری‌نشده

۳. حمایت از شریک غیرعامل در حقوق انگلستان و الگوی قراردادی بریتانیا

۳-۱. تقدم متن قرارداد در تعیین موقعیت اپراتور

در حقوق انگلستان، حدود اختیار و مسئولیت اپراتور ابتدا از قرارداد عملیات مشترک به دست می‌آید. در پرونده «تاکا براتانی علیه راک‌رز»،[۸] دادگاه حق عزل مقرر در قراردادهای مورد اختلاف را نامقید تشخیص داد و نپذیرفت که این حق، صرفاً با استناد به حسن نیت محدود شود. حتی با فرض همکاری‌محوربودن رابطه، نمی‌توان تعهدی ضمنی برخلاف مفاد صریح آن حق وارد قرارداد کرد (Nerush & Wong, 2020: 81–82). در الگوی بریتانیایی نیز صلاحیت کمیته و وظایف اجرایی اپراتور به‌طور جداگانه تنظیم می‌شود (OGUK, 2021, cls 6.2, 9.1).

۳-۲. امکان شناسایی وظیفه امانت‌دارانه

رأی «بریستول و وست علیه ماثیو»[۹] وظیفه مراقبت را از وظیفه امانت‌دارانه تفکیک می‌کند. مراقبت به دقت در انجام کار مربوط است؛ وظیفه امانت‌دارانه بر وفاداری، پرهیز از تعارض منافع و خودداری از کسب سود بدون اجازه تکیه دارد. این تمایز به معنای امانت‌داربودن اپراتور در همه امور نیست. شناسایی چنین وظیفه‌ای به تعهد پذیرفته‌شده، ماهیت اختیار و مفاد

---

[۸] در این پرونده، شرکای غیرعامل میدان‌های بری، مطابق بند عزل بدون لزوم اثبات تخلف، به برکناری عامل رأی دادند. عامل به حسن نیت و منع تصمیم خودسرانه استناد کرد. دادگاه با تفسیر قراردادهای مورد اختلاف، حق عزل را نامقید دانست و افزود که حتی با فرض همکاری‌محور بودن رابطه، نمی‌توان شرطی ضمنی برخلاف این حق وارد قرارداد کرد.

TAQA Bratani Ltd & Ors v RockRose UKCS8 LLC [2020] EWHC 58 (Comm), paras 1–2, 8, 51–56 and 124.

[۹] پرونده درباره وکیلی بود که هنگام انتقال ملک، اطلاعات نادرستی درباره بدهی و وثیقه اضافی خریداران به مؤسسه وام‌دهنده داد. دادگاه تجدیدنظر میان قصور حرفه‌ای و نقض تعهد وفاداری تفکیک کرد و صرف بی‌احتیاطی را نقض وظیفه امانت‌دارانه ندانست. استناد حاضر به این رأی برای تبیین ماهیت وظیفه وفاداری است؛ پرونده مستقیماً به عملیات نفتی مربوط نبود.

Bristol and West Building Society v Mothew [1998] Ch 1, 16–19; [1996] EWCA Civ 533.

قرارداد بستگی دارد و صرف اداره وجوه مشترک یا معامله با وابسته، به‌تنهایی پاسخ نهایی را تعیین نمی‌کند.

در ادبیات حقوقی تطبیقی فارسی نیز، پرهیز از تعارض منافع و افشای اطلاعات مؤثر بر منافع اصیل، از جمله تکالیف ناشی از رابطه امانت‌دارانه شناخته شده‌اند (زیرک باروقی، حاجی‌پور و جوادزاده، ۱٤۰۵: ۱۸۳–۱۸٤). این تحلیل بر اهمیت پیش‌بینی شروط صریح درباره افشای تعارض منافع و معاملات با اشخاص وابسته در قراردادهای عملیات مشترک تأکید دارد. بااین‌حال، نمی‌توان صرفاً بر مبنای عنوان اپراتور، چنین تکالیفی را بر او تحمیل کرد؛ بلکه وجود و حدود این تعهدات باید با توجه به ماهیت رابطه حقوقی طرفین، اختیارات واگذارشده و مفاد قرارداد احراز شود.

اعتراض مالی باید به تعهد مشخص و نوع نقض آن مستند باشد. ازاین‌رو، شروط روشن درباره افشای تعارض منافع، معاملات با وابسته و سود اعلام‌نشده، مبنای قابل اتکاتری برای رسیدگی فراهم می‌کنند.

۳-۳. حسن نیت و محدودیت اختیارات قراردادی

حقوق انگلستان اصل عام حسن نیت را بر همه قراردادها تحمیل نمی‌کند. دیوان عالی در پرونده «پاکستان اینترنشنال ایرلاین کورپوریشن علیه تایمز تراول»[۱۰] این موضوع را در زمینه اکراه اقتصادی یادآور شد. بااین‌حال، نبود اصل عام مانع شناسایی تعهد مشخص حسن نیت بر

[۱۰] شرکت هواپیمایی، ادامه رابطه با نماینده فروش بلیت را به امضای قراردادی مشروط کرد که در آن نماینده از مطالبات پیشین خود صرف‌نظر می‌کرد. نماینده، این توافق را حاصل اکراه اقتصادی می‌دانست. دیوان عالی اعتراض او را نپذیرفت و در بررسی حدود اکراه ناشی از اقدام قانونی، نبود اصل عام حسن نیت و نظریه عام نابرابری قدرت چانه‌زنی را یادآور شد. ارتباط رأی با بحث حاضر در همین مبنای کلی است.

Pakistan International Airline Corporation v Times Travel (UK) Ltd [2021] UKSC 40, paras 26–28, 60–61 and 63–64.

پایه متن و زمینه یک قرارداد معین نیست؛ بنابراین، باید از تعمیم نتیجه آن پرونده به همه روابط همکاری اجتناب کرد.

در پژوهش‌های فارسی درباره قراردادهای رابطه‌محور نیز، اعتماد متقابل و استمرار همکاری از مبانی توجه به حسن نیت و شرایط حاکم بر رابطه طرفین در تفسیر قرارداد دانسته شده‌اند (وکیلی مقدم، ۱٤۰٤: ۲۵۰–۲۵۱). بااین‌حال، بهره‌گیری از این دیدگاه در قراردادهای عملیات مشترک مستلزم بررسی ماهیت رابطه طرفین، مفاد قرارداد و شرایط اجرای آن است. بنابراین، صرف رابطه همکاری مستمر یا ضرورت رعایت حسن نیت، برای محدودکردن حقوق صریح قراردادی کافی نیست و اعمال چنین محدودیتی باید مبنای حقوقی مستقلی داشته باشد.

اگر قرارداد تشخیص یک واقعیت یا ارزیابی مؤثر بر حقوق طرفین را به یک طرف بسپارد، ممکن است اختیار او تابع الزام به تصمیم‌گیری عقلایی و غیرخودسرانه باشد. این مبنا در رأی «براگانزا علیه بی‌پی شیپینگ»[۱۱] توضیح داده شده و در این مقاله با تعبیر «اصل اعمال عقلایی و غیرخودسرانه اختیار قراردادی» بیان می‌شود. دامنه این نظارت به نوع اختیار، عبارت قرارداد و زمینه رابطه بستگی دارد و به هر حق صریح و نامقید قراردادی تسری نمی‌یابد.

در قلمرو این نظارت، دادگاه هم به ملاحظات مؤثر در تصمیم و هم به نامعقول‌بودن آشکار نتیجه توجه می‌کند. بااین‌حال، تصمیم تجاری مطلوب خود را جایگزین تصمیم صاحب اختیار نمی‌سازد. در اختلاف درباره هزینه نیز صرف وجود گزینه‌ای ارزان‌تر کافی نیست؛ ابتدا باید

---

[۱۱] پس از ناپدیدشدن مهندس ارشد یک نفت‌کش، کارفرما آن را خودکشی تشخیص داد و از پرداخت مزایای فوت به همسر او خودداری کرد. اکثریت دیوان عالی تصمیم کارفرما را، به دلیل نادیده‌گرفتن ملاحظات مرتبط، نامعقول دانست. «قاعده براگانزا» در این مقاله به معنای الزام به اعمال عقلایی و غیرخودسرانه اختیار قراردادی است؛ دامنه آن به متن و زمینه قرارداد بستگی دارد.

Braganza v BP Shipping Ltd and another [2015] UKSC 17, paras 1–2, 18–20, 24 and 29–31, 42–43.

شمول این محدودیت بر اختیار اپراتور و سپس نادیده‌گرفتن عوامل مرتبط یا خودسرانه‌بودن تصمیم احراز شود.

۴-۳. برنامه کار، بودجه و مجوز هزینه

در الگوی بریتانیایی، اپراتور برنامه و بودجه را پیشنهاد می‌کند و کمیته در حدود صلاحیت خود درباره آن تصمیم می‌گیرد. برخی هزینه‌های سرمایه‌ای یا لرزه‌نگاری بالاتر از آستانه مورد توافق، به مجوز هزینه جداگانه نیاز دارند. قرارداد برای افزایش مخارج نیز حدودی مقرر می‌کند و عبور از آنها را به اطلاع‌رسانی و اخذ تصویب تکمیلی پیوند می‌دهد. مبلغ یا درصد این آستانه‌ها باید در متن نهایی تعیین شود و نمی‌توان رقمی یکسان برای همه قراردادها فرض کرد (OGUK, 2021, cls 10.1–10.5, 11.4, 12.4).

در پرونده «اسپیریت انرژی علیه ماراتن اویل»،[۱۲] کسری پیش‌بینی‌نشده هزینه‌های بازنشستگی مانع مطالبه سهم شرکا نشد؛ زیرا دادگاه آن را، با توجه به متن قرارداد، پیامد عملیات مصوب و مشمول سازوکار تسهیم هزینه دانست. این رأی مجوز عام ایجاد اضافه‌هزینه نیست. ارتباط مخارج با عملیات مجاز، مفاد شروط مالی و رعایت تعهدات اپراتور همچنان باید بررسی شود.

[۱۲] اختلاف بر سر سهم شرکا از کسری تأمین مالی بازنشستگی کارکنانی بود که برای عملیات مصوب استخدام شده بودند. شرکا استدلال می‌کردند میزان این هزینه هنگام تصویب بودجه پیش‌بینی نشده است. دادگاه تجدیدنظر با توجه به عبارات قرارداد، ارتباط هزینه با عملیات مصوب و اصل بی‌طرفی مالی عامل، پرداخت سهم آنان را لازم دانست؛ نتیجه رأی به همین ساختار قراردادی وابسته است.

Spirit Energy Resources Ltd & Ors v Marathon Oil UK LLC [2019] EWCA Civ 11, paras 3–9, 34–41 and 47.

۳-۵. کنترل هزینه‌های اپراتور و معاملات با اشخاص وابسته

بند ۶-۵-۲ الگوی بریتانیایی، تأمین کالا یا خدمات توسط اپراتور یا اشخاص وابسته به او را در شرایط مقرر می‌پذیرد، اما برای معاملات بالاتر از آستانه مورد توافق، تصویب قبلی کمیته را لازم می‌داند (OGUK, 2021, cl 6.5.2). چون اپراتور در چنین معامله‌ای ممکن است هم در انتخاب تأمین‌کننده و هم در منافع آن نقش داشته باشد، قرارداد باید مبنای قیمت‌گذاری، حدود سربار و مدارک قابل حسابرسی را روشن کند.

بررسی هزینه باید با شروط توزیع مسئولیت همراه باشد. بند ۶-۲-۴(الف) الگوی بریتانیایی در مواردی حمایت از اپراتور را حتی در فرض تقصیر عادی پیش‌بینی می‌کند و سوءرفتار عمدی و برخی موارد مشخص را استثنا می‌سازد. بندهای بعدی همین ماده برای خسارات تبعی و محیط‌زیستی ترتیبات جداگانه دارند. بنابراین، حذف هزینه صرفاً به علت تقصیر اپراتور قابل تعمیم نیست و دامنه شرط و اعتبار آن طبق قانون حاکم باید احراز شود (OGUK, 2021, cl 6.2.4).

۳-۶. دسترسی به حساب‌ها، حسابرسی و حل اختلافات مالی

رویه حسابداری ضمیمه الگوی بریتانیایی، ثبت هزینه‌هایی را می‌پذیرد که به‌درستی و به ضرورت برای عملیات مشترک ایجاد شده‌اند و بر اصل سودنبردن و زیان‌نکردن اپراتور در اجرای وظیفه خود تکیه دارد. این اصل باید همراه با سایر شروط مالی و مسئولیت خوانده شود. در نتیجه، پرداخت واقعی به شخص ثالث تنها یکی از عناصر بررسی هزینه است و به‌تنهایی قابلیت تسهیم آن را اثبات نمی‌کند (OGUK, 2021, Accounting Procedure, paras 1.2–1.4).

بر اساس همین الگو، شریک غیرعامل می‌تواند حساب‌ها و اسناد مربوط به هر سال را در مهلت بیست‌وچهار ماه پس از پایان آن سال حسابرسی کند. دسترسی به برخی اسناد محرمانه یا اسناد اشخاص وابسته، از مسیر حسابرس مقرر انجام می‌شود. اعتراض‌ها باید در گزارش مکتوب مطرح شوند و پاسخ اپراتور و اصلاح اقلام پذیرفته‌شده در مهلت قراردادی صورت گیرد. برای اختلاف حل‌نشده نیز ارجاع به کارشناس پیش‌بینی شده و سوءرفتار عمدی تابع استثنای مقرر است (OGUK, 2021, Accounting Procedure, paras 7.1–7.11).

۳-۷. نتیجه تطبیقی

حقوق انگلستان، عنوان کلی حسن نیت یا امانت‌داری را جایگزین مفاد تفصیلی قرارداد نمی‌کند. حمایت مؤثر از شریک غیرعامل عمدتاً از تعیین حدود اختیار، تعهدات اطلاعاتی و حسابرسی و قواعد روشن توزیع هزینه به دست می‌آید. استفاده تطبیقی از این تجربه برای حقوق ایران، مستلزم تبدیل حق نظارت به تعهدی مشخص و قابل اجراست؛ انتقال عنوان‌های حقوقی به‌تنهایی چنین اثری ندارد.

۴. سازوکارهای کنترل هزینه و اطلاعات در الگوهای بین‌المللی قرارداد عملیات مشترک

۱-۴. جایگاه الگوهای قراردادی بین‌المللی

الگوهای بین‌المللی، تجربه تنظیم قرارداد را در موضوعاتی مانند بودجه، حسابرسی و عدم پرداخت سهم هزینه در اختیار طرفین می‌گذارند. این اسناد به‌خودی‌خود الزام‌آور نیستند و کارکردشان زمانی تحقق می‌یابد که گزینه‌ها و حدود مالی آنها با توجه به پروژه تکمیل و در قرارداد پذیرفته شود (Syed Marzuki, 2017: 363–372).

معرفی رسمی الگوی سال ۲۰۲۳ انجمن بین‌المللی مذاکره‌کنندگان انرژی، از بازنگری نسخه ۲۰۱۲ در موضوعاتی مانند عدم پرداخت سهم هزینه، برچیدن تأسیسات و مقابله با رشوه و نیز افزودن مقررات تحریم و حقوق بشر خبر می‌دهد. این تغییرات ضرورت توجه به نسخه مورد استفاده را نشان می‌دهد، اما اعتبار هر شرط همچنان به توافق و قانون حاکم وابسته است (AIEN, 2023).

زمینه کاربرد دو الگو نیز متفاوت است. الگوی بریتانیایی برای فعالیت در فلات قاره بریتانیا تنظیم شده، در حالی که اسناد انجمن برای مذاکرات بین‌المللی تهیه شده‌اند. بنابراین، آستانه‌های مالی، شیوه رأی‌گیری و الزامات دسترسی به داده را نمی‌توان بدون بررسی قانون حاکم و ساختار پروژه به قرارداد مرتبط با ایران منتقل کرد.

۲-۴. کنترل پیشینی هزینه از طریق بودجه و مجوز هزینه

کنترل پیشینی با تفکیک پیشنهاد، تصویب و اجرا آغاز می‌شود. بودجه، چارچوب مالی عملیات یک دوره را نشان می‌دهد و مجوز هزینه، موضوع مشخصی را در همان چارچوب پوشش می‌دهد. ازاین‌رو، قرارداد باید روشن کند کدام تصمیم به تصویب جداگانه نیاز دارد و تصویب هر سند چه اثری بر اختیار اپراتور می‌گذارد (OGUK, 2021, cls 10.1–10.5).

برای افزایش مخارج نیز می‌توان آستانه‌ای مبلغی یا درصدی تعیین کرد. الزام به تصویب هر تفاوت جزئی، اجرا را دشوار می‌کند و اختیار نامحدود افزایش هزینه، اثر بودجه را از میان می‌برد. پیشنهاد مناسب، تعیین حد انحراف مجاز همراه با اخطار پیش از عبور از آن و اخذ مجوز تکمیلی است.

پذیرفته شده | در انتظار انتشار | نسخه‌ی ویرایش نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version Unedited

۳-۴. درخواست تأمین وجه و شفافیت صورت‌حساب‌های دوره‌ای

درخواست تأمین وجه[۱۳] برای تأمین منابع عملیات پیش رو صادر می‌شود؛ صورت‌حساب دوره‌ای، مخارج انجام‌شده، وجوه دریافتی و مانده حساب را نشان می‌دهد. معرفی رسمی رویه حسابداری سال ۲۰۱۲، روش مطالبه وجه و ارتباط تأخیر در پرداخت با مقررات عدم ایفای تعهد مالی را توضیح می‌دهد. این تفاوت مهم است، زیرا پیش‌پرداخت سهم هزینه نباید به معنای تأیید نهایی مخارج ثبت‌شده تلقی شود (AIPN, 2012).

۴-۴. حق مستمر دسترسی به اطلاعات

دسترسی مستمر به اطلاعات، نیاز تصمیم‌گیری در طول اجرا را تأمین می‌کند. در معرفی رسمی رویه حسابداری سال ۲۰۱۲، بازنگری حق غیرعامل برای دریافت اطلاعات حساب مشترک تصریح شده است.[۱۴] بر همین مبنا، پیشنهاد مقاله آن است که قرارداد، دسترسی متناسب به سفارش خرید، فاکتور، گزارش پیشرفت، سوابق مناقصه، مدرک پرداخت و مبنای تخصیص هزینه را پیش‌بینی کند؛ این فهرست، پیشنهاد تنظیم قرارداد است و نقل مفاد کامل آن سند محسوب نمی‌شود (AIPN, 2012).

دسترسی به اسناد تابع حدود قراردادی و حمایت‌های قانونی نیز هست. محرمانگی تجاری را می‌توان با تعهد عدم افشا، حذف اطلاعات نامرتبط یا مراجعه حسابرس مستقل مدیریت کرد (OGUK, 2021, Accounting Procedure, paras 7.2–7.3).

---

[۱۳] درخواست پرداخت سهم شریک از وجوه موردنیاز عملیات، طبق شرایط و مهلت قرارداد.

Cash Call.

[۱۴] این سند، الگوی قراردادی حسابداری است که در سال ۲۰۱۲ با نام پیشین انجمن منتشر شد. نشانی معرفی رسمی نسخه و فهرست عمومی آن:

https://www.aien.org/forms/store/ProductFormPublic/Accounting-Procedure-2012

https://www.aien.org/forms/uploadFiles/FC8000005C5.toc.TOC_2012_Accounting_Procedure.pdf

پذیرفته‌شده | در انتظار انتشار | نسخه ویراستاری‌نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version Unedited

۴-۵. حسابرسی پسینی و سازوکار اعتراض به هزینه‌ها

حسابرسی زمانی مؤثر است که علاوه بر تطبیق ارقام، مبنای ثبت و تخصیص هزینه را نیز بسنجد. ضمیمه حسابداری الگوی بریتانیایی، شروط پذیرش هزینه را در کنار دسترسی به سوابق، گزارش اعتراض، پاسخ و اصلاح حساب قرار می‌دهد (OGUK, 2021, Accounting Procedure, paras 1.3–1.4, 7.1–7.11). بر این مبنا، پیشنهاد می‌شود قرارداد، بررسی ارتباط هزینه با عملیات، مجوز ایجاد آن و کفایت اسناد را صریحاً در قلمرو حسابرسی بگنجاند.

مهلت حسابرسی باید قطعیت مالی را با فرصت واقعی رسیدگی سازگار کند. پیشنهاد مقاله، تعلیق یا تمدید مهلت در صورت تأخیر اپراتور در ارائه اسناد ضروری و تعیین تکلیف تقلب و اختفای عمدی است. این پیشنهاد با مهلت ثابت الگوی بریتانیایی یکسان نیست. همچنین، اثر اعتراض بر سررسید پرداخت باید جداگانه در قرارداد تعیین شود؛ حق حسابرسی به‌تنهایی حق تعلیق وجه ایجاد نمی‌کند.

اگر طرفین تعلیق پرداخت مبلغ مورد اختلاف را بپذیرند، شریک معترض باید همان مبلغ و دلیل اعتراض را در مهلت مقرر اعلام کند و سایر مبالغ را به‌موقع بپردازد. قرارداد می‌تواند تا پایان رسیدگی، پرداخت تحت اعتراض یا واریز به حساب امانی را جایگزین نگهداری وجه نزد شریک کند. با این ترتیب، اعتراض مشخص قابل رسیدگی می‌ماند و به مجوزی برای توقف کلی تأمین مالی تبدیل نمی‌شود.

۴-۶. کنترل معاملات اپراتور با اشخاص وابسته

استفاده از خدمات اشخاص وابسته می‌تواند از نظر تخصص یا زمان اجرا توجیه داشته باشد؛ بااین‌حال، بررسی قیمت و سربار آن به دلیل نبود رقابت مستقل اهمیت دارد. معرفی

پذیرفته شده | در انتظار انتشار | نسخه اولیه ویراستاری نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version Unedited

رسمی رویه حسابداری سال ۲۰۱۲، هم روشن‌شدن روش حسابرسی وابستگان و هم امکان انتخاب حسابرسی برخی هزینه‌های معین آنان را بیان می‌کند.[۱۵] این اختیار باید با توجه به گزینه پذیرفته‌شده در قرارداد ارزیابی شود (AIPN, 2012).

برای اجرای این نظارت، قرارداد باید افشای رابطه وابستگی، مبنای انتخاب، معیار قیمت‌گذاری، حدود سربار و شرایط تصویب معامله را مشخص کند. اپراتور نیز باید دسترسی لازم به مدارک شخص وابسته را در قرارداد فرعی تأمین کند تا حق حسابرسی با این استدلال که اسناد نزد شخص دیگری است، بی‌اثر نشود.

۷-۴. محدودیت الگوهای بین‌المللی و ضرورت انطباق با پروژه

وجود قرارداد نمونه، به‌تنهایی حقوق شریک را تضمین نمی‌کند. گزینه‌های تکمیل‌نشده، مهلت نامتناسب یا تعارض با قرارداد بالادستی می‌تواند اجرای آن را دشوار کند. در پروژه مرتبط با ایران باید حدود نمایندگی، قواعد مسئولیت، محل نگهداری اسناد و قابلیت اجرای تعهدات دسترسی بررسی شود. برای مثال، اگر اسناد نزد وابسته خارجی است، قرارداد باید اپراتور را به تأمین دسترسی قابل استفاده و ارائه نسخه معتبر متعهد کند.

Accepted | Awaiting publication | Draft Version Unedited
پذیرفته شده | در انتظار انتشار | نسخه ویراستاری‌نشده

[۱۵] معرفی رسمی سند، امکان انتخاب حسابرسی «هزینه‌های معین اشخاص وابسته» را تصریح می‌کند. معادل اصطلاح و نشانی دسترسی:

Designated Affiliate Charges.
https://www.aien.org/forms/store/ProductFormPublic/Accounting-Procedure-2012

۵. چارچوب تطبیقی حمایت از شریک غیرعامل

۵-۱. مبانی حمایت و زمان اعمال نظارت

در هر دو نظام حقوقی، تنظیم صریح قرارداد می‌تواند نظارت را از پیش از ایجاد هزینه آغاز کند. تفاوت مورد مطالعه، فقدان امکان قراردادی در حقوق ایران نیست؛ مسئله آن است که قواعد عمومی، بدون تکمیل در قرارداد، جزئیات موردنیاز رابطه مستمر را فراهم نمی‌کنند. الگوهای صنعت این جزئیات را در قالب برنامه، بودجه، گزارش‌دهی و حسابرسی تنظیم می‌کنند. چارچوب زیر پیشنهادی برای پیوند این ابزارهاست و باید با قانون حاکم و توافق نهایی سازگار شود.

۵-۲. لایه نخست کنترل پیشینی هزینه

قرارداد باید تصمیم‌های نیازمند تصویب جمعی را بر پایه مبلغ و موضوع مشخص کند. هزینه سرمایه‌ای مهم، تعهد بلندمدت، معامله با وابسته و افزایش مخارج فراتر از آستانه می‌توانند در این قلمرو قرار گیرند. مجوز باید موضوع، مبلغ برآوردی، مبنای قیمت و حدود تغییر را روشن سازد. در وضعیت اضطراری نیز اختیار محدود برای حفاظت از اشخاص، محیط‌زیست و تأسیسات، همراه با اطلاع فوری و مستندسازی پیش‌بینی شود.

۵-۳. لایه دوم دسترسی هم‌زمان به اطلاعات

شریک غیرعامل باید گزارش‌های مالی و عملیاتی و هشدار افزایش هزینه را در زمانی دریافت کند که هنوز امکان تصمیم یا واکنش وجود دارد. این حق، مستقل از حسابرسی پایان دوره است و اعمال آن نباید به اثبات تخلف وابسته باشد. موضوع درخواست باید با عملیات

Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited

مشترک و منفعت قراردادی شریک ارتباط داشته باشد و نحوه دسترسی، با محرمانگی مشروع و حمایت‌های قانونی سازگار تنظیم شود.

۴-۵. لایه سوم حسابرسی پسینی

قرارداد باید مهلت و شیوه اعلام اعتراض، پاسخ اپراتور، اصلاح اقلام پذیرفته‌شده و ارجاع اختلاف تخصصی را تعیین کند. برای جلوگیری از پایان‌یافتن مهلت پیش از امکان رسیدگی، پیشنهاد می‌شود اثر نقص اسناد و تأخیر در ارائه آنها نیز روشن شود. این پیشنهاد باید به‌صراحت توافق شود؛ در غیر این صورت، نمی‌توان مهلت قراردادی را صرفاً به استناد ضرورت حمایت از شریک کنار گذاشت.

۵-۵. لایه چهارم ضمانت‌اجراهای اصلاحی

اگر هزینه برخلاف قواعد حساب مشترک ثبت شده باشد، اصلاح حساب و حسب مورد استرداد یا تهاتر مبلغ مطرح می‌شود. مطالبه زیان افزون بر آن، به احراز شرایط مسئولیت، رابطه سببیت و محدودیت‌های معتبر قانونی و قراردادی وابسته است. بنابراین، زیان تبعی یا هزینه تأمین مالی را نمی‌توان در همه موارد قابل مطالبه دانست (قانون مدنی، ماده ۲۲۱)؛ (OGUK, 2021, cl 6.2.4). حمایت از اعتراض به درخواست وجه نیز باید در قالب همان ترتیبات صریح بخش ۴-۵ پیش‌بینی شود.

اصلاح حساب، نحوه تقسیم هزینه میان شرکا را تصحیح می‌کند؛ مطالبه خسارت، جبران زیان ناشی از نقض تعهد را دنبال می‌کند. بااین‌حال، برای تعیین اثر شرط محدودیت مسئولیت باید روشن شود که شرط فقط جبران خسارت را محدود کرده یا قابلیت ثبت برخی هزینه‌ها در حساب مشترک را نیز تنظیم کرده است. پاسخ این پرسش به متن شرط و اعتبار آن طبق قانون حاکم بستگی دارد.

پذیرفته‌شده در انتظار انتشار | نسخه اولیه ویرایش‌نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited

۶-۵. اثر قوه قاهره بر هزینه‌ها و تعهدات اطلاعاتی

وقوع قوه قاهره ممکن است عملیات را متوقف کند، اما اثر آن بر مسئولیت، پرداخت و ارائه اطلاعات یکسان نیست. مواد ۲۲۷ و ۲۲۹ قانون مدنی، با احراز علت خارجی و مانع خارج از اقتدار متعهد، مبنای معافیت از خسارت‌اند؛ از آنها سقوط خودکار دیون قبلی یا حق عام توقف تأمین وجه نتیجه نمی‌شود. توقف عملیات نیز لزوماً نگهداری اسناد یا گزارش‌دهی را ناممکن نمی‌کند و اثر حادثه بر هر تعهد باید جداگانه احراز شود.

در حقوق انگلستان، مفاد شرط فورس‌ماژور تعیین‌کننده است. در پرونده «آر.تی.آی علیه ام.یو.آر شیپینگ»،[۱۶] دیوان عالی، در تفسیر شرط قرارداد حمل‌ونقل، تعهد به کوشش متعارف را در نبود عبارت روشن، شامل الزام به پذیرش اجرای غیرقراردادی ندانست. پیشنهاد دریافت یورو به جای دلار، با وجود جبران هزینه تبدیل، چنین الزامی ایجاد نمی‌کرد. ارتباط رأی با بحث حاضر، ضرورت تعیین ارز و شیوه جایگزین پرداخت است و از آن نمی‌توان معافیت عام از تأمین وجه را نتیجه گرفت.

شاهد مستقیم‌تر در بند ۲۵-۱ الگوی بریتانیایی وجود دارد: تعهدات پرداخت وجه از تعلیق ناشی از فورس‌ماژور خارج‌اند و کمبود منابع مالی نیز از تعریف آن کنار گذاشته شده است. تعلیق سایر تعهدات به اثر مانع بر اجرای آنها وابسته است و اعلام علت، تاریخ و دامنه توقف و ازسرگیری اجرا پس از رفع مانع ضرورت دارد. بنابراین، در فرض پذیرش این شرط، توقف عملیات به‌تنهایی پرداخت سهم هزینه‌های معتبر را معلق نمی‌کند (OGUK, 2021, cl 25.1).

---

[۱۶] در پی خطر تأخیر در پرداخت دلاری ناشی از تحریم، حمل‌کننده به شرط فورس‌ماژور استناد کرد. دیوان عالی نپذیرفت که کوشش متعارف، بدون شرط روشن، مستلزم پذیرش یورو به جای ارز مقرر باشد. رأی درباره قرارداد حمل‌ونقل است.
RTI Ltd v MUR Shipping BV [2024] UKSC 18, paras 33, 36–40, 43–48.
https://www.supremecourt.uk/cases/judgments/uksc-2022-0172

در سطح بین‌المللی، ماده ۷-۱-۷ اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی مؤسسه یکنواخت‌سازی حقوق خصوصی[۱۷] نیز اثبات مانع خارج از کنترل، عدم امکان متعارف پیش‌بینی یا اجتناب از آن و اعلام به‌موقع اثر مانع را لازم می‌داند. اثر مانع موقت به مدت متناسب با آن محدود می‌شود. این اصول در اینجا معیار مقایسه شیوه تنظیم شرط‌اند و به‌خودی‌خود قانون حاکم بر همه قراردادها نیستند (UNIDROIT, 2016, art 7.1.7).

پیشنهاد می‌شود قرارداد، هزینه‌های ایمن‌سازی، حفاظت، توقف و شروع دوباره عملیات را تعیین تکلیف کند. اپراتور باید ارتباط هر هزینه با حادثه، حدود اختیار اضطراری و اقدامات کاهش آثار آن را مستند سازد. گزارش‌دهی و حسابرسی تا جایی ادامه می‌یابد که مانع واقعاً اجرای آنها را مختل نکرده باشد و برای اختلال احتمالی، روش جایگزین و مهلت ارائه بعدی اسناد توافق شود. پذیرش قوه قاهره، به‌خودی‌خود به معنای تأیید هزینه‌های اعلامی نیست.

۷-۵. آزمون سه‌مرحله‌ای قابلیت تسهیم هزینه

برای جمع‌بندی معیارها، بررسی هر قلم هزینه در سه مرحله پیشنهاد می‌شود. این آزمون ابزار تحلیل قرارداد است و قواعد توزیع مسئولیت را با یک منع مطلق جایگزین نمی‌کند.

الف. وجود مجوز

باید معلوم شود هزینه بر پایه برنامه و بودجه، مجوز جداگانه، تصمیم معتبر کمیته یا اختیار اضطراری ایجاد شده است. در قلمرو نمایندگی، اقدام خارج از اختیار با صرف مفیدبودن یا پرداخت وجه الزام‌آور نمی‌شود و آثار تنفیذ نیز باید طبق قانون حاکم بررسی شود.

---

[۱۷] مؤسسه بین‌المللی یکنواخت‌سازی حقوق خصوصی، اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی ۲۰۱۶، ماده ۷-۱-۷، صص ۲۴۰–۲۴۲. نام انگلیسی مؤسسه و متن رسمی:

International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf

ب. اثبات مبنا و مبلغ

ارتباط هزینه با عملیات و انطباق مبلغ با معیارهای قراردادی باید با اسناد متناسب اثبات شود. بسته به موضوع، قرارداد خرید، فاکتور، سند تحویل، گزارش انجام کار، مدرک پرداخت یا مبنای تخصیص سربار لازم است. برای درخواست پیشاپیش وجه، برآورد مستند موضوع بررسی است؛ برای تسویه هزینه انجام‌شده، مخارج واقعی رسیدگی می‌شود.

ج. انطباق با قواعد توزیع مسئولیت

باید بررسی شود که طبق قانون حاکم و شروط معتبر قرارداد، هزینه بر عهده حساب مشترک است یا اختصاصاً بر عهده اپراتور قرار می‌گیرد. تقصیر، اقدام غیرمجاز، جریمه یا منفعت اعلام‌نشده در این مرحله اهمیت دارد، اما اثر هرکدام به قواعد و استثناهای مسئولیت وابسته است. حمایت قراردادی از تقصیر عادی، اگر معتبر و قابل اعمال باشد، مانع نتیجه‌گیری مطلق درباره حذف هزینه خواهد بود.

برای نمونه، هزینه تعمیر عادی تجهیز ممکن است قابل تسهیم باشد. اگر خرابی ناشی از نگهداری نادرست باشد، باید دید قرارداد این هزینه را بر عهده اپراتور گذاشته یا خطر تقصیر عادی را نیز میان شرکا توزیع کرده است. خرید اضطراری خارج از بودجه هم تنها با احراز حدود اختیار اضطراری از مرحله نخست عبور می‌کند؛ همچنان باید مبلغ و نحوه تخصیص آن بررسی شود.

۸-۵. مقایسه حقوق و ابزارهای حمایتی شریک غیرعامل

جدول ۱. مقایسه مبانی و سازوکارهای حمایت از شریک غیرعامل

معیار	حقوق ایران	حقوق انگلستان	الگوهای بین‌المللی	استاندارد پیشنهادی

معیار	حقوق ایران	حقوق انگلستان	الگوهای بین‌المللی	استاندارد پیشنهادی
کنترل پیشینی	قابل تنظیم با قرارداد	تابع قرارداد و حدود اختیار	بودجه و مجوز هزینه	آستانه‌های مالی و موضوعی روشن
دسترسی به اطلاعات	قرارداد و قواعد ارائه حساب	عمدتاً قراردادی	گزارش‌دهی و دسترسی	حق مستقل و به‌موقع
حسابرسی	نیازمند شروط تفصیلی	تابع رویه حسابداری	فرایند نسبتاً تفصیلی	حسابرسی ماهوی و مستقل
معامله با وابسته	تابع قواعد عمومی و قرارداد	تابع متن قرارداد	کنترل و حسابرسی ویژه	افشا، تصویب و معیار قیمت
مبلغ مورد اختلاف	اعتراض بدون حق عام تعلیق	تابع قرارداد عملیات مشترک	تابع شروط هر الگو	تعیین روش پرداخت تا رسیدگی
هزینه ناشی از تقصیر	قانون و شروط معتبر مسئولیت	قانون و شروط معتبر مسئولیت	توزیع متفاوت خطر تقصیر	تعیین مسئول نهایی هزینه

منبع: یافته‌های پژوهش.

۶. الگوی پیشنهادی برای قراردادهای عملیات مشترک مرتبط با ایران

۶-۱. شناسایی حق مستقل و مستمر دسترسی به اطلاعات

در قرارداد مرتبط با ایران، موضوع دسترسی، دوره گزارش‌دهی و زمان پاسخ باید از تهیه بودجه تا تسویه نهایی مشخص شود. اسناد پایه و موارد استفاده از حسابرس مستقل نیز باید تعیین شوند. چنین تعهدی بر مواد ۱۰، ۲۱۹ و ۲۲۰ قانون مدنی استوار است و در قلمرو نمایندگی، تکلیف ارائه حساب موضوع ماده ٦٦٨ قانون مدنی آن را تکمیل می‌کند. حدود محرمانگی و اثر اختلال ناشی از قوه قاهره باید در همان سازوکار پیش‌بینی شود.

پذیرفته‌شده | در انتظار انتشار | نسخه اولیه ویراستاری‌نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited

۶-۲. تعریف هزینه قابل تسهیم و شرایط تأمین وجه

قرارداد باید هزینه قابل ثبت را تعریف و آن را با حدود اختیار و شروط مسئولیت هماهنگ کند. پیشنهاد می‌شود هزینه نامرتبط، فاقد اسناد ضروری یا خارج از مجوز، جز در موارد تنفیذ معتبر، قابل تحمیل نباشد. درباره هزینه ناشی از تقصیر، جریمه یا اجرای ناقص نیز باید مسئول نهایی صریحاً تعیین شود؛ اعتبار این تقسیم مسئولیت همچنان تابع قانون حاکم است.

درخواست وجه باید سهم شریک، مبنای برآورد و مانده قبلی را نشان دهد. اگر حمایت از مبلغ مورد اختلاف موردنظر است، قرارداد باید روش اعتراض، پرداخت بخش پذیرفته‌شده و سرنوشت بخش دیگر را تعیین کند. صرف اعتراض نباید به‌عنوان مجوز موجود برای خودداری از پرداخت معرفی شود؛ این حمایت حاصل شرطی است که طرفین می‌پذیرند.

۶-۳. نظام حسابرسی، اعتراض به هزینه و ضمانت‌اجراها

ترتیبات حسابرسی باید مبلغ و مبنای اعتراض، مهلت پاسخ و اصلاح حساب را مشخص کند. اثر ارائه ناقص اسناد، تقلب و اختفای عمدی بر مهلت رسیدگی نیز باید صریح باشد. برای اختلاف فنی می‌توان کارشناس مستقل تعیین کرد و اختلاف درباره اعتبار یا تفسیر شرط را به مرجع حل اختلاف قراردادی سپرد.

اصلاح حساب، استرداد و تهاتر باید با احراز شرایط قانونی و قراردادی همراه باشد. خسارت اضافی نیز مستلزم اثبات مبنای مسئولیت و سببیت است. برای نقض مستمر تعهدات اطلاعاتی، می‌توان حسابرسی ویژه یا محدودیت متناسب اختیار مالی را پیش‌بینی کرد؛ جایگزینی اپراتور نیز باید مطابق شرایط و تشریفات توافق‌شده صورت گیرد.

نتیجه‌گیری

تمرکز اجرا در اپراتور، اداره عملیات مشترک را ممکن می‌سازد، اما شریک غیرعامل برای ارزیابی سهم هزینه خود به دسترسی به‌موقع به اسناد نیاز دارد. حقوق ایران امکان تنظیم این حمایت را در قرارداد فراهم می‌کند و قواعد نمایندگی و ارائه حساب نیز آن را در قلمرو خود پشتیبانی می‌کنند. بااین‌حال، جزئیات نظارت مستمر باید در توافق طرفین تعیین شود.

در حقوق انگلستان نیز نتیجه اختلاف به مفاد قرارداد و نوع اختیار وابسته است. الگوهای صنعت ابزارهای تفصیلی‌تری برای بودجه، گزارش‌دهی و حسابرسی فراهم می‌کنند، ولی حق تعلیق پرداخت یا حذف همه هزینه‌های ناشی از تقصیر را به‌طور یکسان ایجاد نمی‌کنند. اثر قوه قاهره نیز باید برای عملیات، پرداخت و اطلاعات جداگانه بررسی شود.

راه‌حل پیشنهادی، پیوند کنترل پیشینی، دسترسی هم‌زمان، حسابرسی پسینی و اصلاح حساب است. در این چارچوب، مجوز ایجاد هزینه، اثبات مبنا و مبلغ و انطباق با قواعد توزیع مسئولیت، سه مرحله بررسی‌اند. تصریح این مراحل و آثار اعتراض، ضمن حفظ اختیار اجرایی اپراتور، نظارت شریک غیرعامل را به حقی قابل اعمال تبدیل می‌کند.

بیانیه‌های اخلاقی

تعارض منافع: نویسندگان اعلام می‌کنند که در ارتباط با نگارش و انتشار این مقاله، تعارض منافعی وجود ندارد.

حمایت مالی: این پژوهش بدون دریافت حمایت مالی اختصاصی از نهادهای دولتی، تجاری یا غیرانتفاعی انجام شده است.

سپاسگزاری: موردی برای اعلام وجود ندارد.

پذیرفته شده | در انتظار انتشار | نسخه ویراستاری نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited

منابع و مآخذ

الف (منابع فارسی

راستگو خیاوی، پوریا؛ پیری، مهدی؛ عبدی، عمران. (۱٤۰۳). ماهیت موافقت‌نامه‌های عملیاتی مشترک نفتی در چهارچوب قراردادهای آی.پی.سی. مطالعات حقوق انرژی، ۱۰(۱)، ۲۵–٤۸.

شناسه دیجیتال: jrels.2025.365263.539/۱۰,۲۲۰۵۹

زیرک باروقی، اصغر؛ حاجی‌پور، مرتضی؛ جوادزاده، احمد. (۱٤۰۵). مروری بر نظریه وظایف امانت‌دارانه در نظام حقوقی کامن‌لا و مطالعه تطبیقی در حقوق ایران. تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی، ۹(۳۰)، ۱٦۱–۱۹۰.

شناسه دیجیتال: law.2025.2052770.1607/۱۰,۲۲۰۳٤

قاسمی، عاطفه؛ حسنی، علیرضا. (۱٤۰۱). نقش و وظایف طرف عامل در قراردادهای مشارکت با تأکید بر صنعت نفت و نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا. پژوهش‌های حقوقی، ۲۱(۵۲)، ٤۵۱–٤۷۷.

شناسه دیجیتال: jlr.2022.296896.1713/۱۰,٤۸۳۰۰

کاظمی نجف‌آبادی، عباس؛ هاشمی کرویی، سید محمدمهدی. (۱۳۹۸). روابط میان عامل و اعضای غیرعامل در قراردادهای عملیات مشترک (تطبیق با الگوی جدید قراردادهای نفتی ایران). مطالعات حقوق انرژی، ۵(۲)، ٤۳۹–٤۵۷. شناسه دیجیتال: jrels.2020.275232.297/۱۰,۲۲۰۵۹

وکیلی مقدم، محمدحسین. (۱٤۰٤). مفهوم و اصول تفسیری قراردادهای رابطه‌محور در فقه و حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در حقوق اروپا و آمریکا. تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی، ۸(۲۹)، ۲۳۲–۲٦۵.

شناسه دیجیتال: law.2025.2060848.1649/۱۰,۲۲۰۳٤

ویراستاری‌نشده | نسخه‌ی اولیه | در انتظار انتشار | Accepted | Awaiting Publication | Draft Version Unedited

قوانین و آرای قضایی ایران

قانون مدنی، با اصلاحات و الحاقات بعدی، مواد ۱۰، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۵، ۲۲۷، ۲۲۹، ٦٦٣، ٦٦٧، ٦٦٨، ٦٧٤ و ۹۵۱ تا ۹۵۳.

هیأت عمومی دیوان عالی کشور، رأی وحدت‌رویه شماره ۸٤۷ مورخ ۲۵ اردیبهشت ۱٤۰۳؛ روزنامه رسمی، شماره ۲۳۰٦۷، مورخ ۱٦ خرداد ۱٤۰۳.

ب (منابع انگلیسی

Association of International Energy Negotiators. (2023). Model Form International Joint Operating Agreement. https://www.aien.org/forms/store/ProductFormPublic/joint-operating-agreement-2023

Association of International Energy Negotiators. (n.d.). About AIEN; History. https://www.aien.org/about-aien/ ; https://www.aien.org/about-aien/history/

Association of International Petroleum Negotiators. (2012). Model Form International Accounting Procedure. Official overview and contents. https://www.aien.org/forms/store/ProductFormPublic/Accounting-Procedure-2012

Nerush, A., & Wong, S. S. (2020). High Court judgment illustrates English courts' reluctance to imply terms for contractual interpretation. The Journal of World Energy Law & Business, 13(1), 81–82. https://doi.org/10.1093/jwelb/jwaa009

Oil & Gas UK. (2021). Industry Model Form Joint Operating Agreement (January 2009, updated November 2021), including Schedule A Accounting Procedure. https://oeuk.org.uk/wp-content/uploads/2024/05/CURRENT-JOA_January-2009-updated-November-2021.pdf

Pereira, E. G., & Hall, K. (2017). Joint operating agreement: Operatorship role, options and concerns. MarIus, 486, 7–69. https://www.sjorettsfondet.no/asset/journal/2017/486/Marius-486.pdf

Syed Marzuki, S. M. (2017). Accounting procedure: Can the operator make a profit? How can a non-operator control the costs of the consortium? In E. G. Pereira (Ed.), Understanding joint operating agreements (pp. 363–372). Intersentia. https://doi.org/10.1017/9781780684536.021

پذیرفته شده | در انتظار انتشار | نسخه اولیه ویراسته
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version Unedited

UNIDROIT. (2016). UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2016.
https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf

آرای قضایی انگلستان

Braganza v BP Shipping Ltd and another [2015] UKSC 17, paras 18–20, 24, 29–31, 42–43.

Bristol and West Building Society v Mothew [1998] Ch 1, 16–19; [1996] EWCA Civ 533.

Pakistan International Airline Corporation v Times Travel (UK) Ltd [2021] UKSC 40, paras 26–28, 60–61, 63–64.

RTI Ltd v MUR Shipping BV [2024] UKSC 18, paras 33, 36–40, 43–48.

Spirit Energy Resources Ltd and others v Marathon Oil UK LLC [2019] EWCA Civ 11, paras 34–41, 47.

TAQA Bratani Ltd and others v RockRose UKCS8 LLC [2020] EWHC 58 (Comm), paras 51–56, 124.

پذیرفته‌شده | در انتظار انتشار | نسخه‌ی اولیه | ویراستاری‌نشده
Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited

References

Association of International Energy Negotiators. (2023). Model Form International Joint Operating Agreement. https://www.aien.org/forms/store/ProductFormPublic/joint-operating-agreement-2023

Association of International Energy Negotiators. (n.d.). About AIEN; History. https://www.aien.org/about-aien/ ; https://www.aien.org/about-aien/history/

Association of International Petroleum Negotiators. (2012). Model Form International Accounting Procedure. Official overview and contents. https://www.aien.org/forms/store/ProductFormPublic/Accounting-Procedure-2012

Braganza v BP Shipping Ltd and another [2015] UKSC 17, paras 18–20, 24, 29–31, 42–43.

Bristol and West Building Society v Mothew [1998] Ch 1, 16–19; [1996] EWCA Civ 533.

Civil Code of Iran. As amended, arts. 10, 219, 220, 221, 225, 227, 229, 663, 667, 668, 674 and 951–953. (in Persian)

Ghasemi, A., & Hasani, A. (2023). The role and duties of operating party in JOAs from the perspective of the USA oil & gas industry and legal system. Journal of Legal Research, 21(52), 451–477. https://doi.org/10.48300/jlr.2022.296896.1713 (in Persian)

Kazemi Najaf Abadi, A., & Hashemi Karooei, S. M. M. (2019). Operator–non-operator relationships in joint operating agreements (A comparative study of JOA model forms and new Iranian petroleum contracts model). Energy Law Studies, 5(2), 439–457. https://doi.org/10.22059/jrels.2020.275232.297 (in Persian)

Nerush, A., & Wong, S. S. (2020). High Court judgment illustrates English courts' reluctance to imply terms for contractual interpretation. The Journal of World Energy Law & Business, 13(1), 81–82. https://doi.org/10.1093/jwelb/jwaa009

Oil & Gas UK. (2021). Industry Model Form Joint Operating Agreement (January 2009, updated November 2021), including Schedule A Accounting Procedure. https://oeuk.org.uk/wp-content/uploads/2024/05/CURRENT-JOA_January-2009-updated-November-2021.pdf

Pakistan International Airline Corporation v Times Travel (UK) Ltd [2021] UKSC 40, paras 26–28, 60–61, 63–64.

Draft Version | Unedited

Pereira, E. G., & Hall, K. (2017). Joint operating agreement: Operatorship role, options and concerns. MarIus, 486, 7–69. https://www.sjorettsfondet.no/asset/journal/2017/486/Marius-486.pdf

Rastgoo Khiavi, P., Piri, M., & Abdi, E. (2024). The nature of petroleum joint operating agreements in the framework of IPC contracts. Energy Law Studies, 10(1), 25–48. https://doi.org/10.22059/jrels.2025.365263.539 (in Persian)

RTI Ltd v MUR Shipping BV [2024] UKSC 18, paras 33, 36–40, 43–48.

Spirit Energy Resources Ltd and others v Marathon Oil UK LLC [2019] EWCA Civ 11, paras 34–41, 47.

Supreme Court of Iran, General Board. Unification of Judicial Practice Judgment No. 847, 14 May 2024. Official Gazette, No. 23067, 5 June 2024. (in Persian)

Syed Marzuki, S. M. (2017). Accounting procedure: Can the operator make a profit? How can a non-operator control the costs of the consortium? In E. G. Pereira (Ed.), Understanding joint operating agreements (pp. 363–372). Intersentia. https://doi.org/10.1017/9781780684536.021

TAQA Bratani Ltd and others v RockRose UKCS8 LLC [2020] EWHC 58 (Comm), paras 51–56, 124.

UNIDROIT. (2016). UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2016. https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf

Vakili Moghadam, M. H. (2026). The concept and interpretive principles of relational contracts in Islamic jurisprudence and Iranian law: A comparative study with European and American legal systems. Journal of Research and Development in Comparative Law, 8(29), 232–265. https://doi.org/10.22034/law.2025.2060848.1649 (in Persian)

Zirak Barougi, A., Hajipour, M., & Javadzadeh, A. (2026). A review of the theory of fiduciary duties and comparative study in Iranian law. Journal of Research and Development in Comparative Law, 9(30), 161–190. https://doi.org/10.22034/law.2025.2052770.1607 (in Persian)

Accepted | Awaiting Publication | Draft Version | Unedited